

INFORMAL SPORT ACTIVITIES AND URBAN AREAS

Eylem AKGÜL YALÇIN¹ ✉

¹ Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu Technical Sciences Vocational School,
Bolu, Turkey.

 0000-0003-1374-2209

Abstract : *In formal terms, physical activity refers as institutionalized sports practices performed in standardized areas depending on certain rules. However, the activities mentioned in the literature under the name of informal sports activities are activities that are based on spatial experience and are intertwined with the social structure, apart from the logic of competition and progress. For the purpose of this study, new data obtained from secondary sources evaluated. Between 2012 and 2018, it is seen that there is a 4.7% decrease in the participation of 6-12 age group children in individual sports and a 3.5% decrease in team sports. Considering that sports participation rates have started to decrease nowadays, designing and planning urban spaces for informal sports activities may offer a solution to this problem. In this context, the purpose of the study is to examine how urban spaces should be handled within the scope of the sustainability of physical activities/sports activities in the sense of informal sports, and to provide suggestions for expanding sports to wider audiences and different groups (age, gender, ability, culture, class, income, etc.). In this study, sports participation rates were analysed using secondary data sources and these results were discussed within the scope of informal sports. As a result, it is suggested that providing equal opportunity for the development of informal sports activities, public spaces should be transformed to promote physical activity and informal sports. This will only be possible by increasing the quality of urban spaces and improving the landscape character.*

Keywords : *Urban spaces, Informal sports, Landscape design, Sport Participation*

Citation : *Akgül Yalçın, E. (2021). Informal Sport Activities and Urban Areas. International Journal of Physical Education Sport and Technologies 2(1), 1-11.*

İNFORMAL SPORLAR VE KENTSEL MEKANLAR

Özet: Günümüzde spor, standartlaştırılmış alanlarda belli kurallara bağımlı olarak gerçekleştirilen kurumsallaşmış uygulamaları akla getirmektedir, zaman zaman da fiziksel aktivitenin yerine kullanılmaktadır. İnformal spor ise mekânsal deneyimi esas alan, rekabet ve ilerleme mantığının dışında, sosyal yapıyla iç içe olan aktivite ve faaliyetlerdir. 2012-2018 yılları arasında, 6-12 yaş grubu çocukların bireysel sporlara katılımında %4,7'lik bir azalma ve takım sporlarında ise %3,5 bir azalma olduğu görülmektedir. Günümüzde 6-12 yaş grubu bireylerin hem takım hemde bireysel spora katılım oranlarının düşmeye başladığı göz önüne alındığında, bu düşüşün önüne geçebilmede kentsel mekanların informal spor aktiviteleri için tasarlanması ve planlanması bir çözüm olabilir. Bu bağlamda, Çalışmanın amacı informal sporlar ile fiziksel aktivitelerin/spor etkinliklerinin sürdürülebilirliği bakımından kent mekanlarının nasıl ele alınması gerektiğini irdelerek sporun daha geniş kitlelere, farklı gruplar düzeyinde (yaş, cinsiyet, yetenek, kültür, sınıf, gelir durumu vb.) yaygınlaştırılabilmesi, spora ve fiziksel aktivitelere katılan birey sayısının ve fiziksel aktivitelere ayrılan zamanın artırılabilmesi için öneriler ortaya koymaktır. Bu çalışmada ikincil veriler kullanılarak spora katılım oranları analiz edilmiş ve bu sonuçlar informal spor kapsamında tartışılmıştır. Sonuç olarak, informal sporlar yoluyla aktif ve sağlıklı günlük yaşam alışkanlıklarının geliştirilmesi bakımından fırsat eşitliği yaratılması, kamusal alanların fiziksel aktivite ve informal sporları teşvik edecek şekilde tasarlanması/dönüştürülmesi önerilmektedir. Formal sporlara katılımın düştüğü bir dönemde bunu gerçekleştirmek ancak kentsel mekanların kalitesinin artırılması ve peyzaj karakterinin iyileştirilmesi ile mümkün olabilir.

Anahtar kelimeler: Kentsel Mekanlar, İnformal Spor, Peyzaj Tasarımı, Spora Katılım

Avrupa'da son 30 yılda spor yapan insan sayısının artmasına karşın, son on yılda spora katılım oranlarında durgunluk yaşanmıştır (Kokolakakis, Castellanos-García, ve Lera-López, 2017). Her beş Avrupalıdan ikisi (%40) haftada en az bir kez egzersiz yapıyor veya spor yapıyor, bunların %7'si bunu düzenli olarak yapıyor (haftada en az beş kez), ancak araştırmaya katılanların neredeyse yarısı (%46) hiçbir zaman egzersiz yapmıyor veya spor yapmıyor (European Commission, 2018). Bu oran, 2014 raporunda %42, 2010 raporunda %34'tür (European Commission, 2014; 2010). Bu durum, spor katılımının (haftada minimum 30 dakikalık en az bir seans) 2005-2010 yılları arasında nüfusun yaklaşık %34-36'sı oranında gerçekleştiği görülmektedir ve Birleşik Krallık gibi birçok Avrupa ülkesinde yaygındır (Roberts, 2015). Maksimum puanı 40 olan fiziksel aktivite ölçeği için $\bar{x}=18.01\pm 5.95$ toplam puan elde edilen araştırmada çocukların (14-17 yaş arası 1966 katılımcı) fiziksel

aktivite için yeterli zamanı ayırmadıkları ve orta düzeyinde altında aktif oldukları ortaya konulmuştur (Yüksel ve Akıl, 2019). Yaş ortalaması $21,72\pm 1,33$ olan 62 kişilik örneklem grubu ile yapılan çalışmada, 100 puan üzerinden hesaplanan fiziksel aktivite indeksi (FIT skoru) skorlarına göre, %83'ü sedanter, %10'u iyi, %7'si normal olduğu ve skoru çok iyi çıkan olmadığı bunun yanında kadınların %53,2'si erkeklerin %46,7'si sedanter; kadınların %25,6'sı erkeklerin %26,7'si zayıf derecede fiziksel aktivite seviyesine sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Yıldız, Tarakçı ve Karantay Mutluay, 2015). Türkiye genelinde 6-11 yaş grubu çocukların % 58,4'ü günlük önerilen 30 dk. veya üzeri sürelerde düzenli olarak egzersiz yapmamaktadır. Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde; erkeklerde 12-14 yaş aralığının % 41,4'ünün ve 15-18 yaş aralığının ise % 44,6'sının hiç egzersiz yapmadığı, yaş ilerledikçe bu hiç egzersiz yapmayanların oranının arttığı görülmektedir (Sağlık Bakanlığı [Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması],

2010). Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi (GPAQ) önerilerine göre 15-17 yaş grubu bireylerin fiziksel aktivite düzeylerine bakıldığında %34,5'inin düşük ve %37'sinin ise orta düzeyde olduğu görülmektedir (Sağlık Bakanlığı [Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması], 2019). Avrupa topluluğu ülkelerinde, İngiltere'de ve ABD'de fiziksel aktiviteye katılım oranlarındaki düşüş bir sorun olarak dile getirilmektedir.

Günümüzde spor, standartlaştırılmış alanlarda belli kurallara bağımlı olarak gerçekleştirilen kurumsallaşmış uygulamaları akla getirmektedir, zaman zaman da fiziksel aktivitenin yerine kullanılmaktadır. Informal spor ise mekânsal deneyimi esas alan, rekabet ve ilerleme mantığının dışında, sosyal yapıyla iç içe olan aktivite ve faaliyetlerdir. Koşma, bisiklete binme ve spor salonlarında spor yapma gibi örnekler şeklinde sıralanabilen informal, örgütlenmemiş, bireysel spor faaliyetleri örneğin kayak gibi giderek daha popüler hale gelmektedir ve bu sporlara katılım oranları da artmaktadır (Borgers, Thibaut, Vandermeerschen, Vanreusel, Vos, and Scheerder, 2015; Thorpe, 2016). Bu sporlardan birisi de parkur'dur (parkour), 'yer değiştirme sanatı' veya serbest koşu olarak da bilinir, kentin sunduğu ortamlarda akıcı ve verimli bir şekilde hareket etme pratiğidir ve genellikle zor ve hayranlık uyandıran muhteşem manevraları içerir (jimnastik, breakdans, tırmanma ve/veya kaykaydan esinlenmiştir). Şehir alanlarında bulunan mevcut yapılar ve engeller bu sporun yapılması için uygun alanlardır. Medyada yer alması, filmlerde, reklamlarda ve belgesellerde olağanüstü başarılar sergilemesi nedeniyle, parkur (parkour) batı dünyasında kentsel gençlik arasında hızla popülerlik kazandı (Thorpe ve Ahmad, 2013).

İnformal ve aksiyon sporlar bu yönüyle kamusal alanlar ve doğal ortamlar da dahil olmak üzere (spor aktiviteleri için kullanılan) geniş coğrafi alanları ve bölgeleri işaret etmektedir. Aynı zamanda kentleşme ve demografik özelliklerdeki değişim ile birlikte serbest zaman aktivitelerinin dönüşümü kent mekanlarında farklı sporların ortaya çıkmasında zemin hazırlamaktadır. Sokak aralarında,

otoparklarda futbol oynamak, açık yeşil alanlarda koşu, yürüyüş yapmak, bisiklete binmek, kent meydanlarında ve kaldırımlarda paten yapmak bunlara örnek olarak verilebilir.

Kamu harcamalarındaki artışlar hem katılım hem de harcanan zaman denklemlerindeki açık hava rekreasyon faaliyetlerini etkiler. Rekreasyon ve park harcamalarında kişi başına yıllık 10 \$'lık bir artışın, açık hava rekreasyon faaliyetlerinde ortalama olarak 45 dakikalık ek bir zaman geçirilmesine neden olacağını göstermektedir (Humphreys and Ruseski, 2007). Aslında bu da fiziksel aktivite ve sağlıklı olma konusunda devletlerin politikalar geliştirmeye çalıştığı obezite ile mücadelede bir çözüm olabilir. Bununla birlikte, hiçbir uzmanlık bilgisi ve tesisi gerektirmeyen yürüme gibi aktiviteleri teşvik ederek fiziksel aktiviteyi arttırmaya yönelik uygun kentsel alanlar yaratmak gibi müdahaleler, spor sahaları veya spor salonları gibi uzmanlık bilgisi ve tesisleri gerektirenlerden, uzmanlara ve mekana bağlı olmayan informal spor alanları daha teşvik edici olabilir. İnformal spor aktiviteleri formal spor aktivitelerine göre uzun süre devam ettirilebilir becerileri kalıcı olarak daha çok geliştirebilir. İnformal spor aktivitelerinden en yaygın olarak kullanılan yürüme faaliyetleridir. Çünkü "yürümek" genç-yaşlı, zengin-fakir ve kadın-erkek ayrımı olmadan yapılabilen, beceri veya eğitim gerektirmeyen bir faaliyettir. Yürüme gibi fiziksel olarak aktif olmayı teşvik eden ve kolaylaştıran çekici sokaklar, parklar ve diğer açık alanları oluşturmak nüfus düzeyinde sağlığa fayda sağlayabilecek olumlu müdahaleler olarak düşünülebilir. Bu iki yönlü faydalanım günlük kent mekanlarının tasarımının ve yönetiminin fiziksel aktiviteyi nasıl destekleyebileceği ve teşvik edebileceği ve bu mekanların ve doğurduğu aktivitelerin yaşam kalitesini nasıl etkilediği konusunda araştırmalar da yapılmaktadır. Bu konudaki araştırmacıardan bazıları; Kokolakakis ve ark. 2017; Humphreys ve Ruseski, 2007; Thorpe ve Ahmad, (2013) ve Thorpe'ın (2016) yaptığı çalışmalardır. İnformal spor aktivitelerinin sağlıklı yaşam ve fiziksel aktivite ile ilişkisinin göz ardı edilmemesi gerekir. Gelişmekte olan ülkelerde spora

ve fiziksel aktiviteye katılım önemli bir sağlık hedefidir.

Sağlıkla ilgili hedefler de kamusal alanlar gibi informal spor alanları/ortamları kullanıcılarının katılım ve kullanma dolayısı ile spor yapma sıklığını ve fiziksel aktivite yapma sürelerini ve oranlarını önemli ölçüde artırmaktadır (Deelen, Ettema ve Kamphuis, 2018). Sağlıkla ilgili hedefler için kamusal alanların kullanılması sağlanabilir, informal spor alanları tasarlanarak hizmete açılmış olması/imkanların yaratılması informal sporlara katılım sıklığını önemli ölçüde artırabilir.

Spor alanlarının planlamasına kent yöneticilerinin karşı karşıya kaldıkları iki durum vardır, bakış ilki, resmi ve üst düzey spora yönelik geleneksel tesisler sağlayarak şehrin imajını iyileştirmek ve böylece itibarını arttırmaktır. İkincisi ise günümüzde içinde bulunduğumuz pandemi süreci ile de ortaya çıkan, nüfusun informal spor uygulamaları için yeni tesislere ve imkanlara yönelik artan taleplere cevap vermektir. Bu nedenle, kentsel gelişim planlamacılarının ve belediyelerin spor politikalarını belirlemede geleneksel spor alanları ve tesislerinin yanında informal spor alanları/tesisleri, sportif etkinlikler için yeni alternatifler olarak kavramaları ve tanımları gerekir, bu, günümüz toplumlarının artık önemli ihtiyaçlarından birisidir. Bunun yanında spor faaliyetlerinin kurumsal bir yapı kazanmaya başlamasından bu yana spor bilimcileri sporu yaygınlaştırmak için daha çok formal sporları ele almışlar ve informal spor aktivitelerini göz ardı etmişlerdir.

Çalışmanın amacı informal sporlar ile fiziksel aktivitelerin/spor etkinliklerinin sürdürülebilirliği bakımından kent mekanlarının nasıl ele alınması gerektiğini irdeleyerek sporun daha geniş kitlelere, farklı gruplar düzeyinde (yaş, cinsiyet, yetenek, kültür, sınıf, gelir durumu vb.) yaygınlaştırılabilmesi, spora ve fiziksel aktivitelere katılan birey sayısının ve fiziksel aktivitelere ayrılan zamanın artırılabilmesi için öneriler ortaya koymaktır.

Yöntem

Bu çalışmada gözlemsel araştırma türleri arasında yer alan tanımlayıcı ve açıklayıcı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Günümüzde ortaya çıkan informal spor kavramı açıklanmaya çalışılmış ve informal spor alanlarının kentsel alanlardaki yeri açıklanmıştır. Bu doğrultuda ilgili literatür taranmış ve mevcut veri kaynakları kullanılarak yeni veriler derlenmiştir. Derleme çalışmaları yeni gelişen bir konunun köklerini araştırarak konunun daha anlaşılır bir hale getirmesinin yanı sıra, araştırmacıların uzman oldukları alanlardaki yeni gelişmeleri ortaya koymaları ve onları takip edebilmeleri açısından önemlidir (Herdman, 2006).

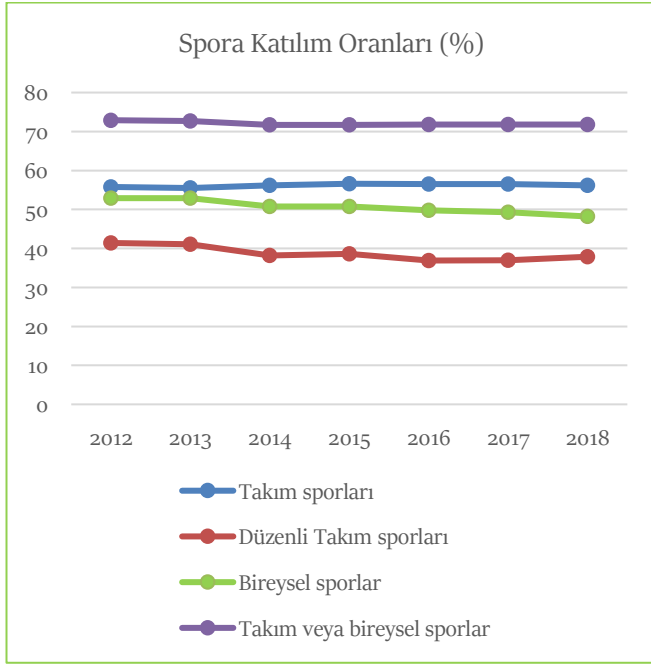
Bu kapsamda, çalışmada ikincil veri kaynakları kullanarak yeniden veriler elde edilmiş ve tablolar halinde sunulmuş yorumlanmıştır. İkincil veriler daha önce farklı araştırmacılar tarafından farklı amaçlarla derlenmiş ve literatüre sunulmuş verilerdir. İkincil veri toplama yönteminde veriler ister orijinal halinde kullanılsın isterse belli bir gruplama yapılarak sunulmuş olsun, araştırmacılar için çok boyutlu analiz yapma imkânı sağlar (Karadoğan Doruk, 2020).

Bulgular

Bu bölümde Aspen Enstitüsü (2019), verileri ile Eurostat (2018), SportAus (2019), ve Sport NZ (2018) verileri incelenerek 2011 ve 2018 yılları arasındaki spora katılım oranları, avrupa komisyon raporları yanında literatürde yapılan araştırmaların sonuçları bağlamında informal spor alanları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda birçok ülkede yaygın olarak yapılan basketbol ve futbol branşlarının yıllar arasındaki katılım oranları Aspen Enstitüsü (2019) veri tabanları incelendiğinde katılım oranlarının düştüğü görülmektedir (Tablo 2).

Aspen Enstitüsü (2018), Eurostat (2018), SportAus (2019), ve Sport NZ (2018) düzenli olarak spor araştırmaları yapmaktadırlar ve bütün yaş grupları bakımından spora olan ilgi düzeyleri hakkında veriler sunmaktadırlar. Bu veriler arasında en dikkat çekici olanlardan birisi de 6-12 yaş grubu çocukların yılda en az bir kez spora katılım oranlarındaki düşüştür.

Tablo 1: Yıl içinde en az bir gün oyun oynayan 6-12 yaş arası çocukların katılım oranları

Sporlar*	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Takım	55,8	55,5	56,2	56,6	56,5	56,5	56,2
Düzenli Takım	41,4	41,1	38,2	38,6	36,9	37	37,9
Bireysel	52,9	52,9	50,8	50,8	49,8	49,3	48,2
Takım/bireysel	72,9	72,7	71,7	71,7	71,8	71,8	71,8

* Takım sporları şunları içerir: beyzbol, basketbol, amigoluk, çim hokeyi, futbol (bayrak, dokunma, müdahale), jimnastik, buz hokeyi, lakros, paintball, roller hokey, rugby, futbol (iç mekan, dış mekan), softball (yavaş saha, hızlı -pitch), bir takımda yüzme, atletizm, Ultimate frizbi, voleybol (saha, çim, kum) ve güreş. Bireysel sporlar arasında tenis, golf, dövüş sanatları, paten, kayak, koşu ve bisiklet (yol, BMX, dağ bisikleti) bulunur. Bir katılımcı, yıl içinde en az bir gün, herhangi bir biçimde ve organize veya yapılandırılmamış bir spor yapan kişidir. "Çekirdek" katılımcı, SFIA tarafından tanımlandığı gibi spora göre değişen, yılda birkaç kez düzenli olarak katılan herhangi bir kişidir. "Çekirdek" bir katılımcı genellikle bir düzeyde organize oyun içerir. Katılımcılar ister bir takımda ister birden fazla takımda oynasın, sadece bir kez sayılırlar (Aspen Enstitüsü, 2019)

Tablo 1 incelendiğinde 6-12 yaş gurubu çocukların bireysel sporlara 2012 yılı spora katılım oranı ile 2018 yılı spora katılım oranı arasında yaklaşık %4,7 oranında bir azalma tespit edilmiştir. Benzer şekilde 6-12 yaş gurubu çocukların takım sporlarına 2012 yılında katılım oranı %41,4 iken 2018 yılında bu oran %37,9 olarak gerçekleşmiştir. Düzenli takım sporlarına yılda en az bir gün katılma oranında yaklaşık %3,5 oranında bir azalma olduğu da açıkça görülmektedir.

Tablo 2: 6-12 Yaş gurubu çocukların düzenli olarak basketbol ve futbola katılım oranları (%)

	2008	2013	2017	2018
Futbol	10,40	9,30	7,70	7,40
Basketbol	16,60	16,00	14,10	14,10

Aspen Enstitüsü (2019)

10 yıllık süre içerisinde çok popüler olan iki spor branşından futbol %3 ve basketbol ise %2,5 oranında düşmüştür.

Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde, kentsel mekanlar ve informal spor ilişkisi tartışılmış ve informal spor alanlarının (kentsel alanların) tasarımı, planlama yöntemleri ve uygulamaları hakkında öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın amaçları arasında yer alan kentsel mekanların yeniden tasarlanması gerekliliği literatür ve bulgulara dayanarak söylenebilir. Spor ve fiziksel aktivitelere katılım ile ilgili (European, 2018; 2014; 2010) raporları formal sporlara katılım oranlarındaki düşüşü, Türkiye'de yapılan araştırma sonuçları (Sağlık Bakanlığı [Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması], 2010, 2019; Sağlık Bakanlığı [Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi], 2014) ise genel olarak fiziksel aktivite oranlarının düşük olmasını işaret etmektedir. Bu bulgular tüm raporlarda bir endişe kaynağı olarak dile getirilmektedir. İnformal sporların yaygınlaştığı günümüzde, sağlıklı ve hareketli toplum modeli için bir fırsat olarak düşünülebilir informal sporlar ve bu sporlara uygun kentsel mekanların yaratılması. Fiziksel aktivite ve spora katılım oranlarındaki düşüşü önlemenin dolayısı ile spora katılım oranlarının artırılabilmesinin bir yolu da kentsel mekanların informal spor faaliyetleri için tasarlanması ve kullanılabilir hale getirilmesi olabilir. Bunların gerçekleştirilebilmesi veya gerçekleştirilebilmesinin kuramsal temelleri olduğu kadar yönetimsel ve politik temelleri de bulunmaktadır. Planlama ve uygulamalar bu çalışma kapsamında ele alınması gereken önemli konulardan birisidir.

İnformal Sporlarda (Informal Sports) Planlama Yöntemleri ve Uygulamaları

"İnformal spor" terim olarak, okullar, spor kulüpleri, ticari veya ticari olmayan girişimler tarafından organize edilmeyen ve aktif olarak desteklenmeyen sporları ve faaliyetleri kapsar ve kurumsallaşmış spor uygulamaları ise kurallarla ve tam olarak standartlaştırılmış alanlarda sosyal bir bağlamda gerçekleşmektedir. Formal sporlarda rekabet ve ilerleme mantığı ön plandadır. İnformal sporlar daha çok spontane katılımı olanaklı kılmaktadır. Faaliyetlerin ve düzenlemelerin belirlenmiş, standar kuralları yoktur ve ancak bir mekân ile koşullandırılması önemli özelliklerdir. Bu durumda en önemli şey yaşamak, mekânı paylaşmak ve deneyimlemektir (Bach, 1993).

Bununla beraber informal sporlar ve aktiviteler iki şekilde gözlemlenebilir, analiz edilebilir ve değerlendirilebilirler;

- Bir insan etkinliği veya etkileşim biçimi olarak
- Bir arazi kullanım biçimi olarak (Bach, 1993).

Bu nedenle, bisikletle işe gitmek, gezmek, bir hafta sonu yürüyüşü yapmak, binalar arasında veya kent mekanlarında kendiliğinden gelişen oyunlara katılmak, parkur, kaykay ve paten benzeri aktiviteler informal sporlar ve aktiviteler olarak kabul edilirler. Bu tür informal spor aktivitelerine katılmak için, insanlar geçici olarak boş alanlara veya temelde diğer faaliyetler için kullanılan alanlara sahip olurlar. Farklı bir birincil kullanım, diğer durumlarda farklı spor aktivitelerine de izin verir. Kullanıcılar, özellikle spor için oluşturulan veya resmi olarak tasarlanmış açık hava alanları veya kapalı alanları talep etmek yerine, bu alanları geçici olarak "informal spor tesisleri" olacak şekilde tasarlarlar ve kullanırlar.

Bu tip aktivitelerin ve bu aktivitelerine katılımın birçok olası olumlu etkileri bulunmaktadır. Birçok akademik çalışma, bireylerin kurumsal sporda yaşananlara benzer informal fırsatlara katılmaktan zihinsel, fiziksel ve sosyal faydalar elde ettiklerini ileri sürmektedir (Jeanes, Spaaij, Penney ve O'Connor, 2019; King ve Church 2015; Gilchrist ve Wheaton

2017; Wheaton ve O'Loughlin 2017). Bunlar katılımcıya sağladığı yararlar (zihinsel, fiziksel ve sosyal) olabildiği gibi bölgenin peyzaj karakterinin ve yaşam kalitesinin üzerindeki olumlu etkilerde olabilmektedir.

İnformal spor faaliyetlerine katılımın yol açabileceği olası etkiler şu şekilde sıralanabilir;

- Gözlemlenen spora katılım sayılarındaki artışın geleneksel spor mekanlarının dışındaki aktivitelerdeki artıştan kaynaklanmaktadır (L'Aoustet ve Griffet). Genel olarak fiziksel aktivite ve spora katılım oranlarını artırıcı bir etki yaptığı söylenebilir.
- Geleneksel spordan hoşlanmayan veya yabancılaşan gençlere ilham vermenin bir yolu olarak görülen farklı spor dallarının resmileşmesine önayak olabilir. Örn: Parkur'un, Paris banliyölerinde bir yeraltı faaliyeti olarak ortaya çıkmasından bu yana, oyun benzeri aktivitelerin daha düzenli ve organize hale getirildiği bir süreç olan hızlı kurumsallaşma ve 'sportifleşme' yaşamaktadır (Wheaton ve O loglin, 2017).
- İnformal sporlara katılım ile topluluklar/gruplar ortaya çıkar, grup üyelerinin/katılımcıların aidiyet duygularının oluşmasına yardımcı olur ve kolaylaştırır (Jeanes ve ark., 2019; Gilchrist and Wheaton 2017; King and Church 2015).
- Kültür, sınıf, cinsiyet, yetenek, sosyo-ekonomik konum açısından eşitlik sağlar.
- Günlük yoğun yaşam içinde zamandan, mekândan ve malzemedan tasarruf edilmesini sağlar.
- Peyzaj üzerindeki zararlı etkileri azaltır.
- Bölgenin çekiciliğini artırır.
- Toplumsal yaşam kalitesinin artırır.

Puciato, Rozpara, ve Borysiuk, (2018) Polonya Wroclaw kentinde ikamet eden 4460 kişiye yaptıkları ankette fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

- Sosyal öğrenme ve sosyal iletişime olanak tanır.
- Mekân memnuniyetini artırır.

Çevik (2020), fiziksel aktivite için bir parkı ziyaret eden 357 park ziyaretçisi üzerinde yaptığı çalışmada aktivitenin mekân memnuniyeti ve dolayısıyla aidiyetle ilişkili olduğunu belirtmiştir.

- Farkındalık olgusunun geliştirir.
- Spor için ayrılan bütçenin düşmesini sağlar.

Halldorsson, Thorlindsson ve Katovich (2014) sporcuların gelişiminde informal sporun etkisi kapsamında yaptıkları çalışmada serbest oyun aktivitelerinin sporcuların gelişimi için merkezi bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte serbest oyun aktivitelerinin kişinin içsel motivasyonunu, becerilerin hakimiyetini, uzmanlaşma, akış ve estetik deneyimini geliştirdiğini ve bu süreçte akran etkileşiminin olduğunu, bununda sporu desteklediğini tespit etmişlerdir (Halldorsson ve ark., 2014). Bir başka çalışmada, Wamer ve arkadaşları (2012) informal sporunda spor ile benzer bir şekilde topluluk duygusunu geliştirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, sağlıkla ilgili hedeflerin, kamusal alanlar gibi informal alanların kullanıcıları arasında spora katılımı ve sıklığını önemli ölçüde artırdığını ifade edilmektedir (Deelen ve ark., 2018).

Yukarıdaki bulguları destekleyen bir çalışmada ülkemizde yapılmıştır. Anket yöntemiyle yapılan bu çalışmaya ülke genelinden toplam 19 bin 859 kişi katılmıştır. Katılımcılardan “Spor yapıyor musunuz?” sorusuna “Evet” yanıtı verenlerin oranının %46 olduğu belirlenmiştir. Spor yapma nedenleri olarak sağlıklı yaşam %18,7 oranıyla en yüksek yüzdeye sahiptir. Anketin diğer bir sonucuna göre, spor yapılırken %37,5 ile en çok açık hava tercih edilmektedir. Bununla birlikte bir informal spor faaliyeti olan “Bisiklet kullanıyor musunuz?” sorusuna %53 oranında “Evet” yanıtı verilirken, kullanım sebepleri de ortaya çıkmıştır. Buna göre, bisiklet sürücülerinin %37,9’u hem spor hem ulaşım için, %29,3’ü eğlence amaçlı, %20,5’i yalnızca spor yapmak için, %12,3’ü çevreyle dost, hızlı bir şekilde

ulaşım sağlamak için bisiklet kullanmaktadır (Sosyal Oylama Platformu [POLTIÖ], 2020). Sporda sağlıkla ilgili hedeflerin, açık havada spor yapma alışkanlığı ve bisiklet kullanımı gibi informal örneklerin Türkiye’de de çoğunluğun informal spor aktivitelerini tercih ettiğini düşündürmektedir.

Kentsel Mekanlar ve İnformal sporlar

Kentsel mekân, doğal ve yapılaşmış çevrenin oluşturduğu bir algı alanıdır, herşeyden önce kentsel alanlar/mekanlar birer mimari üründürler. İnsanlar her gün zamanlarının büyük bir bölümünü kentsel mekânlarda geçirerek farkında olmadan bu mimari mekanları deneyimlemektedir (Hasol, 2008). İnformal spor aktiviteleri katılımcıları da bu kentsel alanları paylaşan ve deneyimleyen kullanıcılarıdır (Bach, 1993). Kentsel mekanlar tüm caddeleri, meydanları, yolları, konut yerleşimleri ve çevrelerini, eğitim alanlarını, vatandaşlar için ticari ya da kamusal kullanımların bulunduğu parkları, rekreasyon alanlarını, açık mekânlar ve gündüz halkın kamusal/özel mekânlara kısıtlanmadan girebildiği yerleri içermektedir (Uzgören ve Erdönmez, 2017). Bu alanlar aynı zamanda informal sporlar için de çeşitli fırsatlar yaramaktadır. informal spor aktivitelerini destekleyen ve yaratan bu kentsel alanlardan beklenen şey, geçici mekânsal alanlar olarak birden çok ve çeşitli şekillerde erişilebilen ve kullanılabilen fakat açıkça tanımlanmayan alanları sağlamasıdır (Bach, 1993).

Kentsel mekanlardaki bu yerler informal kullanım için uygun olan alanlar olarak ifade edilmektedir. Bir kentsel mekânın birincil kullanımı eğer serbest zaman veya ek bir kullanıma olanak sağlayan alanlara sahip ise informal spor kullanıcılarına (ikincil kullanım) imkân sağlamak üzere uygun şekilde planlanabilme olanağı sağlamaktadır. Buna bir alışveriş merkezinin mesai saatlerinden sonra veya hafta sonları informal sporlar için kullanıma açabilecek olan otoparklar örnek olabilir. Tüm bunlara ek olarak birincil ve ikincil kullanımın aynı anda gerçekleşebileceği alanlarda informal spor alanları olarak kullanılabilir (örn: kent parkları veya yeşil kuşaklar). Kent içinde informal kullanım için ikincil olanak sağlayacak alanlar şunlardır (Bach, 1993);

- Kent ulaşım ağları,
- Kent meydanı,
- Nehirler, göl, su yolları,
- Okul bahçeleri,
- Pazar yerleri,
- Otoparklar,
- Tarım alanları,
- Orman alanları ve doğal alanlar,
- Endüstriyel alanlar.

İnformel spor aktivitelerini kent içinde ele alınış biçimi ise iki şekilde olmalıdır. Bunlar (Bach, 1993);

- Alansal (bina çevresi veya açık alanlar,)
- Doğrusal (bisiklet parkurları, yürüyüş parkurları veya su yolları gibi ağlar) olarak ayrılmaktadır.

Alansal veya doğrusal bu alanların informal spor kullanımı için uygunluğu; a) Kullanım değeri ve b) Uygunluk değeri olarak karakterize edilmektedir (Bach, 1993).

Kullanım değeri; mekânın ölçeği, şekli, arazi plastiği ve mekânı oluşturan malzemelerin ve yüzeyin yapısı ve özellikleridir. Uygunluk değeri ise üç kullanım faktöründen türetilmiştir;

- Kent içi çevre kullanımlarından kaynaklanan uygunluk,
- Kentsel alan kullanımı için uygunluk ve
- Kentsel alanın kullanılabilir mekanıdır (Bach, 1993).

İnformel Spor Tesisleri Tasarım ve Planlama Yöntemleri ve Uygulamaları

İnformel spor aktiviteleri tesisleri için kent içinde, uygunluk, dönüşüm ve çoklu kullanım kararlarının alınmasında kentin, yöneticiler, planlamacılar ve tasarımcılar tarafından iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizlerden bir tanesi de kamusal çevrede davranışın gözlemlenmesi ile tasarım kararlarının oluşturulmasıdır. Son yıllarda rekreasyon

alanlarına fiziksel aktivite amaçlı gelen kişilerin serbest zamanlarını hangi faaliyetlerle değerlendirecekleri, bireylerin cinsiyetine, yaşına, gelirine, fiziki yapısına, kültürüne, kişilik yapısına, eğitimine, yeteneklerine, sahip olduğu olanaklara, aile içindeki etkileşimlerine, içinde bulunulan sosyal çevrenin sahip olduğu değerlere, yaşadıkları yerdeki imkânlarla, coğrafi özelliklere ve tercih edilen etkinlik türlerine bağlı olarak çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle informal sporlar ve aktiviteler için tasarlanan kentsel mekanların, bölge içinde yaşayan bireylerin demografik özellikleri ve davranış gözlemleri ile bağıntılı bir şekilde ele alınması ve bu verilerin ışığında kullanım ve tasarım kararlarının verilmesi gerekmektedir (Thompson, 2013).

Bir diğer yöntem, Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı veri oluşturma kentsel alanlardaki aktivite çeşitliliği ve fiziksel çevrenin analizi (yapı yoğunluğu, yeşil alan oranı, yaya ulaşımı) ve bunların ilişkilendirilmesidir (Thompson, 2013). Çevre ve faaliyetin nesnel ölçülmesi bağlamında ise kentsel alanın fiziksel özelliklerinin tespiti ile olabilmektedir. Bach, bunu alanın kullanım değeri olarak ele almıştır. Kullanım değeri, mekânsal davranışlarla tanımlanan ilişkiyi geliştiren mekânın sunduğu olanaklardır (Demir Kahraman 2014). Bu olanaklar fiziksel aktiviteye dair mekanla etkileşimde, mekânın ölçeği, şekli, arazi plastiği, mekândaki ağaçlar, donatılar ve mekânı oluşturan malzemelerin ve yüzeyin yapısı ve özellikleri ile ilişkilidir (Bach, 1993).

Bu doğrultuda Gümüş, Özgül ve Karakılıç, (2015) yaptığı çalışmada fiziksel aktivite için mekân seçim koşullarından biri de düz yürüyüş, gezi ve bisiklet parkuru gibi özellikleri barındırması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmada mekânın güvenliği (ışıklandırma), fiziksel imkanlarının (donatı elemanlarının) yeterliliği (tuvalet ve su ihtiyacı), peyzaj karakteri (mekânın güzelliği) de seçim koşullarındandır. Tüm bunların yanında sağlıklı çevrelere erişim eşitliği sürdürülebilirliğin kilit bir unsurudur ve çevrenin sağlığa katkıda bulunmada hangi unsurların önemli olduğunu anlamak da bu açıdan önem taşımaktadır. Bu amaçla çevreye kimin

sahip olduğu ya da yönettiğine bakılmaksızın, herkes tarafından erişilebilecek alanlar oluşturmak üzerine yoğunlaşılmalıdır (Gümüş ve ark., 2015). Whyte, sokakların ve meydanların daha iyi ve daha sosyal olarak kullanılması ve erişimin sağlanması için önemli bir niteliğin, iklimlendirme seçeneklerinin dahil edilmesi sonucuna varmıştır (Thompson, 2013).

Çevre kullanımlarından kaynaklanan spor ve rekreasyon faaliyetlerinin bireylerin sağlığına ve yaşamına etkilerinin sürdürülebilir olması için bu faaliyetlerin çevresel uyumunun da sağlanması gereklidir (Demir ve Yılmaz (2010); Atalı, 2015). Rhodes ve ark. (2006), peyzaj karakteri yüksek mahallelerin yürüyüşü teşvik eden olumlu tutumlara ve sosyal normlara katkıda bulunduğunu, parklar gibi rekreasyon tesislerine olan erişimin kolay olduğu mahallelerde insanların yürüyüş niyetlerini fiili eyleme dönüştürme olasılığını arttırdığını öne sürmektedir (Thompson, 2013). Bu bağlamda planlamada mekanların birbirleri ile iletişim ve ağların fonksiyonunu doğru bir şekilde ele almak erişilebilirliği, peyzaj kalitesi, çevresindeki kullanım alanları ile bir arada düşünmek uygunluk değerini arttırmaktadır.

Bununla birlikte fiziksel aktiviteyi arttırmak için açık alanların tasarımında fiziksel aktivite, psikolojik refah, sosyal iletişim açısından öneminin anlaşılması gerekmektedir. Tasarımda birtakım alanların formal özelliklerinden daha çok o alanlardaki eylemlere odaklanmanın daha doğru olduğunu belirtmek gerekmektedir (Thompson, 2013). Bu anlamda her mekânın üzerindeki kullanımlar ve aktiviteler düşünülerek kullanım ve uygunluk değeri açısından değerlendirilmeli ve bu da demografik ve gözlemsel verilerin ışığında şekillenmelidir (Gümüş ve ark., 2015).

Sonuç ve Öneriler

İnformal olarak kentsel alanlarda yapılan öngörülemeyen aktiviteler hem bireysel hem toplumsal hem de dolaylı olarak çevresel kalitenin artmasına neden olmakta ve günümüz koşullarında da

daha fazla tercih edilmektedir. Bununla birlikte, aktivite ve fiziksel egzersiz veya birtakım informal davranışları ortaya çıkaran peyzaj algısı ve deneyimi hakkında sınırlı sayıda araştırma vardır. Kent yöneticilerinin, tasarımcılarının ve planlamacılarının informal kentsel mekanların sportif amaçlarla kullanımı konusunda farkındalığını arttırmak ve onları doğru yönlendirmek için yeni araştırmalara/çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sorunları, kentsel bölge, kasaba veya şehirden mahalle ölçeğine kadar sokakların, parkların ve meydanların veya bireysel ev ve bahçelerin detaylarına kadar çeşitli ölçeklerde ele alınması gerekmektedir. Bu çalışma ile çevrenin informal kullanımının önemi, etkileri ve kullanımı, seçim kriterleri ve yöntemleri hakkında farklı bakış açılarına işaret edilmekte ve örnekler sunulmaktadır.

İnformal spor aktivitelerin gelişimi için gerekli olan fırsat eşitliği, mekân kalitesinin artırılması ve desteklenmesi, var olanların veya yeni mekanların peyzaj karakterinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çevrenin mekân, zaman, anlam ve iletişim açısından örgütlenmesi ve bununda gözlem ve demografik özelliklerin farklılıklarının göz önünde bulundurularak ele alınması önemli kriterlerden birisidir. Bu bağlamda kentsel çevreden beklenen katılımcı olmayanların dikkatini çekerek farklı informal seçenekleri sunmasıdır. Bu seçenekleri oluşturmada ve sunmada beden eğitimi ve spor eğitimcileri, spor bilimcileri, spor yöneticileri ile tasarımcılar arasında disiplinler arası iletişim sağlamak informal sporların ve aktivitelerin çeşitlenmesine ve daha geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunacaktır. Sonuç olarak spor ve sporcu gelişimi, farklı spor dallarının desteklenmesi ve halkın sağlığının korunması (fiziksel aktivite azlığına bağlı ortaya çıkacak sağlık sorunlarını önleyici ve koruyucu etkilerinden dolayı) ve geliştirilmesi doğrultusunda informal sporu desteklemek bir amaç olmalı ve bunların gerçekleştirilebilmesi için de takım halinde çalışılmalıdır.

Kaynaklar

- Atalı, L. (2015). Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarında Spor ile İlgili Amaç ve Hedeflerin Analizi. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri*, 10 (1), 48-56.
- Aspen Enstitüsü (2019, September 4). Staying in the Game: Progress and challenges in youth sports <https://www.aspeninstitute.org/blog-posts/staying-in-the-game-progress-and-challenges-in-youth-sports/>
- Bach, L. (1993). Sports without facilities: the use of urban spaces by informal sports. *International Review for the Sociology of Sport*, 28(2-3), 281-296.
- Borgers, J., Thibaut, E., Vandermeersch, H., Vanreusel, B., Vos, S., & Scheerder, J. (2015). Sports participation styles revisited: A time-trend study in Belgium from the 1970s to the 2000s. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(1), 45-63. <https://doi.org/10.1177/1012690212470823>
- Çevik, H. (2020). The Relationship Between Park Satisfaction, Place Attachment and Revisit Intention in Neighborhood Parks with Physical Activity Facilities. *Journal of Education and Learning*, 9(2) 178-190.
- Deelen I, Ettema D, Kamphuis CBM (2018) Sports participation in sport clubs, gyms or public spaces: How users of different sports settings differ in their motivations, goals, and sports frequency. *PLoS ONE* 13(10): e0205198. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0205198>
- Demir, C, Yılmaz, M. (2010). Stratejik Planlama Süreci ve Örgütler Açısından Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 69-88.
- Demir Kahraman, M. (2014). İnsan ihtiyaçları ve mekansal elverişlilik kavramları perspektifinde yaşamırlık olgusu ve mekansal kalite. *Planlama Dergisi*, 24(2), 74-84.
- European Commission (2010). Sport and physical activity. Special Eurobarometer 72.3. March. European Commission.
- European Commission (2014). Sport and physical activity. Special Eurobarometer 412. March. European Commission.
- European Commission (2018). Sport and physical activity. Special Eurobarometer 472. March. European Commission.
- Eurostat (2018, June). Statistics on Sport Participation <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/8716412/KS-07-17-123-EN-N.pdf/908e0e7f-a416-48a9-8fb7-d874f4950f57>
- Gilchrist, P. and Wheaton, B. (2017). The social benefits of informal and lifestyle sports: a research agenda. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 9 (1), 1-10. doi:10.1080/19406940.2017.1293132.
- Gümtüş, H., Özgül, S. A., & Karakılıç, M. (2015). Fiziksel aktivite mekânı değerlendirme ölçeği (famdö): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 1-8.
- Halldorsson, V., Thorlindsson, T., & Katovich, M. A. (2014). The role of informal sport: The local context and the development of elite athletes. In *Revisiting Symbolic Interaction in Music Studies and New Interpretive Works*. Emerald Group Publishing Limited.
- Hasol, D. (2008). Kentsel Mekân ve Kentlilik Bilinci. <http://www.doganhasol.net/kentsel-mekan-ve-kentlilik-bilinci-2.html>
- Herdman, E. A. (2006). Derleme makale yazımında, konferans ve bildiri sunumu hazırlamada pratik bilgiler. *Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3 (1), 2-4.
- Humphreys, B. and Ruseski, J. (2007). Participation in physical activity and government spending on parks and recreation. *Contemporary Economic Policy*, 25, 538-552. doi:10.1111/coep.2007.25.issue-4
- Jeanes, R., Spaaij, R., Penney, D., & O'Connor, J. (2019). Managing informal sport participation: tensions and opportunities. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11(1), 79-95.
- Karadoğan Doruk, S. (2020). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları (<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sbayontemleri.pdf>).
- King, K. and Church, A. (2015). Questioning policy, youth participation and lifestyle sports. *Leisure studies*, 34 (3), 282-302. doi:10.1080/02614367.2014.893005
- Kokolakakis, T., Castellanos-García, P., & Lera-López, F. (2017). Differences in formal and informal sports participation at regional level in England, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 9:3, 491-504, DOI: 10.1080/19406940.2017.1287757
- L'Aoustet, O., & Griffet, J. (2001). The Experience of Teenagers at Marseilles' Skate Park: Emergence and Evaluation of an Urban Sports Site. *Cities*, 18(6), 413-418.
- Poltio (2020). Sosyal Oylama Platformu. <https://www.poltio.com/>
- Puciato, D., Rozpara, M., & Borysiuk, Z. (2018). Physical activity as a determinant of quality of life in working-age people in Wrocław, Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(4), 623.

- Roberts, K. (2015) Social class and leisure during recent recessions in Britain, *Leisure Studies*, 34:2, 131-149, DOI: 10.1080/02614367.2013.855939
- Sport NZ (2018, June 28). Sport NZ releases new participation survey <https://sportnz.org.nz/about/news-and-media/media-centre/sport-nz-releases-new-participation-survey/>
- SportAus (2019, April 30). Australia's top 20 sports and physical activities revealed. https://www.sportaus.gov.au/mediacentre/news/australias_top_20_sports_and_physical_activities_revealed
- Thompson, C. W. (2013). Activity, exercise and the planning and design of outdoor spaces. *Journal of Environmental Psychology*, 34, 79-96.
- Thorpe, H. (2016). Action sports for youth development: critical insights for the SDP community. *International journal of sport policy and politics*, 8, 91-116. doi:10.1080/19406940.2014.925952
- Thorpe, H., and Ahmad, N. (2013). Youth, action sports and political agency in the Middle East: lessons from a grassroots parkour group in Gaza. *International review for the sociology of sport*. doi:10.1177/1012690213490521
- Sağlık Bakanlığı (2010). *Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması*. <https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/kitaplar/diger-kitaplar/TBSA-Beslenme-Yayini.pdf>
- Sağlık Bakanlığı (2014). *Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi*. (2. Basım). https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Fiziksel_Aktivite_Rehberi/Turkiye_Fiziksel_Aktivite_Rehberi.pdf
- Sağlık Bakanlığı (2019). *Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması*. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/kitaplar/TBSA_RAPOR_KITAP_20.08.pdf
- Uzgören, G., & Erdönmez, M. E. (2017). Kamusal açık alanlarda mekan kalitesi ve kentsel mekan aktiviteleri ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *MMGARON*,12(1)41-56
- Wheaton, B. and O'Loughlin, A. (2017). Informal sport, institutionalisation, and sport policy: challenging the sportization of parkour in England. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 9 (1), 71-88. doi:10.1080/19406940.2017.1291533.
- Yıldız, A., Tarakçı, D. and Karantay Mutluay, F. (2015) Genç Erişkinlerde Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Vücut Kompozisyonu İlişkisi: Pilot Çalışma. *Archives of Health Science and Research*.2(3) :297-305.
- Yüksel, E, Akıl, M. (2019). Adölesanların Fiziksel Aktivite Seviyeleri ile Obezite Farkındalık Düzeyleri ve Beslenme Davranışlarının İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13 (3), 185-193.